गर्भवति महिलाहरुमा धुम्रपान तथा मद्यपान सम्बन्धी ज्ञान र प्रयोगको अवस्था

प्रस्तोता

जमुना तिम्सिना

त्रि.वि. द. नं.-९-२-२०२-२६६-२००८

परीक्षा रोल नं.-२१४००१९/२०७०

शैक्षिकवर्ष :२०६८/०६९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तरगत स्नातकोत्तर दोस्रो वर्षको

स्वास्थ्य शिक्षामा शोधपत्र (५९८)को आंशिक परिपूर्तिकालागि तयार पारिएको शोधपत्र

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

स्वास्थ्यतथा जनसंख्या शिक्षा विभाग

सुन्दरहरैचा, मोरङ

२०७५

प्रतिवद्धतापत्र

म यो घोषाणा गर्दछु किमोरङ जिल्ला पथरीशनिश्चरे न.पा. वार्ड नं. ३ मा अवस्थित गर्भवति महिलाहरुमा धुम्रपान तथा मद्यपान सम्बन्धी ज्ञान र प्रयोगको अवस्था विषयमा अध्ययन गरिएको छ । यस अनुसन्धानलाई पूरा गर्ने क्रममा अनुसन्धानका सम्पूर्ण नीतिनियमहरूको पालन गरी तयार पारिएको छ । यस अनुसन्धानमा अघिल्ला अध्ययन अनुसन्धानलाई हुबहु नसारी आफ्नो भाषाशैलीमा तयार पारिएको छ । यो अनुसन्धान तयार पार्दासम्म आज भन्दा अगाडी कहिकतै पेश नगरी आफैले तयार पारेको छु ।

जमुनातिम्सिना

एम. एड्. दोस्रो वर्ष

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, स्वास्थ्यतथा जनसंख्या विभाग सुकुना बहुमुखी क्याम्पस अन्तर्गत एम. एड्. दोस्रो वर्षको शोधपत्र पूरा गर्न "गर्भवति महिलाहरुमा धुम्रपान तथा मद्यपान सम्बन्धी ज्ञान र प्रयोगको अवस्था"शीर्षकमा तयार पारिएको अनुसन्धान हो ।

यो अनुसन्धान तयार पार्ने सिलसिलामा मुख्यतःआफ्नो अमूल्य सल्लाह, सुझाव र मार्ग निर्देशन प्रदान गर्नुहुने सुकुना बहुमुखी क्याम्पसका श्रद्धेय गुरुहरू क्याम्पस प्रमुख प्रेमप्रसाद भट्टराई,स्वास्थ्य तथा जनसंख्या शिक्षा विभागका प्रमुख जनार्दन गुरागाइ ँतथा शोधनिर्देशक कृष्ण प्रसाद भुर्तेलर विषय शिक्षकहरू प्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । यसै गरी मोरङ जिल्ला पथरीशनिश्चरे न.पा. वार्ड नं. ३ मा अवस्थित सम्पूर्ण वासिन्दा विशेष गरि गर्भवति महिला प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

यो अनुसन्धान तयारीमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने सहपाठी साथीहरू तथा कम्प्युटर टङ्कनमा सहयोग गर्नुहुने टिना कम्प्युटर खोर्सानेकाश्री यज्ञमणि निरौलालाई धन्यवाददिन चाहन्छु ।

जमुना तिम्सिना

एम. एड्. दोस्रो वर्ष

शोधसार

गर्भवति महिलाहरुमा धुमपान तथा मद्यपान सम्बन्धी ज्ञान र प्रयोगको अवस्था शिर्षकमा तयार पारिएको प्रस्तुत अध्ययनको ध्येय गर्भवति महिलाहरुमा धुमपान तथा मद्यपान सम्बन्धी ज्ञान र उनिहरुले देखाउने व्यवहार खोजि गर्नु रहेको छ। यस अध्ययन मोरङ जिल्ला पथरीशनिश्चरे न.पा. वार्ड नं. ३ मा अवस्थित गर्भवति महिलाहरुमा धुम्रपान तथा मद्यपान सम्बन्धी ज्ञान र प्रयोगको अवस्था खोजी गरी त्यस सम्बन्धी देखिएका समस्याहरूलाई समाधान गर्नुको लागि सुझावहरू संकलन गर्नु मुख्य उद्देश्य हो ।

यो अध्ययन परिमाणात्मक अनुसन्धान विधिको आधारमा तयार पारिएको छ । मोरङ जिल्ला पथरीशनिश्चरे न.पा. वार्ड नं. ३ का गर्भवति महिलाहरुमध्येबाट जम्मा ८० जनालाई जनसंख्याको रुपमा लिई अन्तरवार्ता सूचीको प्रयोग गरेर तथ्याङ्कहरूको संकलनलाई परिमाणात्मक अनुसन्धान ढाँचामा सम्पन्न गरिएको छ ।

अध्ययनबाट प्राप्त नतिजालाई हेर्दा गर्भवति महिलाहरुमा धुमपान तथा मद्यपान सम्बन्धी ज्ञानको अवस्था हेर्दा८२.५ प्रतिशत र ज्ञान नहुने १७.५प्रतिशत रहेको छ जसमा धुम्रपान गर्ने मध्येले सवैभन्दा धेरै ५२.५ प्रतिशतले खैनी सेवन गरेको देखिन्छ ।मदिरा सेवन गर्नेमा ८५ प्रतिशतले घरेलु मदिरा नै प्रयोग गरेको पाइयो । धुमपान तथा मद्यपान सेवनको लत अधिकाम्स गर्भवति महिलाहरुले किशोरी अवस्था देखिनै राखेको पाइयो र अहिले पनि ४१.२५ प्रतिशतले नियमित रुपमा धुमपान तथा सुर्ती सेवन गरिरहेको पाइयो ।मदिरा सेवन पछी ५७ प्रतिशत महिलाहरुले आनन्द महसुस गर्ने र मदिरा संग संगै माछा मासुलाई सितनको रुपमा प्रयोग गर्नेको संख्या ४० प्रतिशत पाइयो। धुम्रपान तथा मद्यपान सेवन गर्नुको कारणको रुपमा तनाव वाट मुक्त रहने कोशिस नै पाइयो भने यसको सेवनले कुनै न कुनै सवारी दुर्घटनामा पर्नेको संख्या १२.५ प्रतिशत पाइयो । धुम्रपान तथा मद्यपान सेवन उमेरको हिसावमा ६५ प्रतिशतले १३-१७ वर्ष उमेर समुह देखिनै सुरु गरेको पाइयो भने ३५ प्रतिशतले धुम्रपान तथा मद्यपान सेवन साथीभाइको लहैलहैमा लागेर सुरु गरेको पाइयो ।

अध्ययनबाट प्राप्तभएको प्राप्ति र निष्कर्षलाई हेर्दा देखिएको समस्यालाई समाधान गर्नको निम्ति स्वास्थ्य सेवा विभाग सरकारी तथा गौह्र सरकारी संघ, संस्था र स्थानीय निकायको समन्वयनमा समुदायमा किशोरी तथा महिलाहरुमा धुम्रपान तथा मद्यपान सम्बन्धी ज्ञान प्रदान गर्न सकेको खण्डमा गर्भवति महिलाहरुमा धुम्रपान तथा मद्यपान सम्बन्धी समस्यालाई कम गर्न सकिन्छ ।

प्रयोग भएका पारिभाषिक शब्दहरु

% = प्रतिशत

गा.पा = गाउँपालिका

न.प. = नगर पालिका

द.नं. = दर्तानम्वर

रोल्नं = रोल नम्वर

स्था = स्थापना

त्रि.वि.वि.= त्रिभुवनविश्वविद्यालय

INGO= International Nongovernmental Organization

M. Ed = Master in Education

NGO= nongovernmental Organization

TV = Television

US = United State

WHO= World Health Organizationization

विषय सूची

शीर्षक	पेज नं.
प्रतिवद्धतापत्र	
सिफारिस पत्र	
स्वीकृतिपत्र	
कृतज्ञता ज्ञापन	
शोधसार	
संक्षेपीकरणसुची	
विषयसूची	
तालिकासूची	
चित्रसूची	

परिच्छेद एक

परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	५
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	६
१.४ अध्ययनको महत्व	६
१.५ अनुसन्धानात्मक प्रश्न	७
१.६ अध्ययनको सीमा	७
१.७प्रयोग भएका पारिभाषिक शब्दहरु	७

परिच्छेददुई

सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन

२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन	८
२.२ आनुभाषिक साहित्यको पुनरावलोकन	९
२.३ साहित्य पुनरावलोकनको उपादेयता	१३
२.४अवधारणात्मक ढाँचा	१४

परिच्छेदतीन

अध्ययनविधि

३.१ अनुसन्धानको ढाँचा १५

३.२ अध्ययनको जनसङ्ख्या १५

३.३ नमुनाको आकार र नमुना छनौटविधि १५

३.४ तथ्याङ्क संकलनका साधन १६

३.५तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया १६

३.६ तथ्याङ्कको व्याख्या र प्रस्तुति १६

परिच्छेदचार

नतिजा र छलफल

४.१ सामाजिकजनसाङ्ख्यिकअवस्था १७

४.१.१उत्तरदाताको उमेरगत अवस्था १७

४.१.२उत्तरदाताहरूको धार्मिक अवस्था १८

४.१.३उत्तरदाताहरूको शैक्षिकअवस्था १८

४.१.४उत्तरदाताको जातियअवस्था १९

४.१.५उत्तरदाताको पेशागतअवस्था २०

४.१.६उत्तरदाताको पारिवारीकआर्थिक अवस्था २१

४.२ मद्यपान र धूमपान सम्बन्धी ज्ञान तथाव्यवहार २१

४.२.१अतिथिको सत्कारमामद्यपान २२

४.२.२सुर्ती, खैनीतथा चुरोट प्रयोगकर्ताको अवस्था २२

४.२.३धूमपान शुरु गर्नुको कारण २२

४.२.४पहिलो चोटिधूमपान सुरु गर्दाको उमेर २३

४.२.५पहिलो पटक धूमपान प्रयोग गर्दाको संगत २४

४.२.६धूमपान प्रयोगको अवस्था २५

४.२.७धूमपान गर्दाको अवस्थाको अनुभूति २५

४.२.८धूमपानले स्वास्थ्यमापार्ने असर सम्बन्धी ज्ञान २६

४.२.९धूमपान तथा सुर्ती सेवनबाट सृजित समस्या २७

४.३ मद्यपान सम्बन्धी व्यवहार २७
४.३.१ मद्यपान सेवनको प्रवृत्ति २८
४.३.२ घरेलुमदिराको उत्पादन २८
४.३.३ मदिराका प्रकार २९
४.३.४ पहिलो पटक मदिरा सेवन गर्दाको उमेर ३०
४.३.५ दैनिक सेवन गर्ने मदिराको मात्रा ३१
४.३.६ पहिलो पटक मदिरा सेवन गर्दाको कारणहरू ३२
४.३.७ मदिरा सेवन पछिको अनुभव ३३
४.३.८ मदिरासँग सेवनगरिने अन्यखानेकुरा ३३
४.३.९मदिरा सेवनका कारणले भएका दुर्घटना ३४
४.३.१०मदिरा सेवनको असर सम्बन्धी धारणा तथाअवस्था ३५
४.३.११मदिरा सेवनकर्तामा देखिएको मानसिक तनाव ३५
४.३.१२उच्चतनावको अवस्था ३६
४.४ प्रमुख प्राप्तिहरू ३६

परिच्छेदपाँच

सारांश, निष्कर्ष र सुझावहरू

५.१ सारांश ३९
५.२ निष्कर्ष ३९
५.३ सुझावहरू ४०
५.३.१ नीतिगत तहका लागि सुझावहरू ४०
५.३.२ कार्यान्वयन तहका लागि सुझाव ४०
५.३.३ अनुसन्धानतहका लागि सुझाव ४१
सन्दर्भसामग्री सूची
अनुसूची

तालिका सूची

तालिका न.	पेज न.
४.१ :उत्तरदाताहरूको उमेर समूहअनुसारको अवस्था	१७
४.२उत्तरदाताहरूको धार्मिक अवस्था	१८
४.३ उत्तरदाताको शैक्षिक स्तर	१९
४.४उत्तरदाताको जातियअवस्था	१९
४.५:उत्तरदाताको पेशागतअवस्था	२०
४.६ : उत्तरदाताको पारिवारीकआर्थिक अवस्था	२१
४.७: सुर्तीजन्यपदार्थ प्रयोगकर्ताको अवस्था	२२
४.८ : धूमपान सुरुवातगर्दाको उमेर	२४
४.९पहिलो पटक धूमपानप्रयोग गर्दाको संगत	२४
४.१० : धूमपानप्रयोगको नियमितता	२५
४.११धूमपानगर्दाको अवस्थाको अनुभूति	२६
४.१२:धूमपानले स्वास्थ्यमापार्ने असर सम्बन्धी ज्ञान	२६
४.१३धूमपानतथा सुर्ती सेवनबाट सृजित समस्या	२७
४.१४ : मद्यपान सेवनको प्रवृत्ति	२८
४.१५ : मदिराकाप्रकारहरू	३०
४.१६ : पहिलो पटक मदिरा सेवनगर्दाको उमेर	३१
४.१७ :पहिलो पटक मदिरा सेवनगर्दाकाकारणहरू	३२
४.१८ :मदिरासँग सेवनगरिने अन्यखानेकुरा	३४
४.१९ : मदिरा सेवन पछिको दुर्घटना	३४
४.२० :मदिरा सेवनकर्तामा देखिएको मानसिकतनाव	३५

चित्र सूची

चित्र न.	पेज न.
१. मद्यपान तथा धूम्रपान गर्नेको व्यवहारमा प्रभाव	१४
२.धूमपान सुरु गर्नुको कारण	२३
३. घरेलु मदिराको उत्पादन	२९
४. दैनिक सेवनगर्ने मदिराको मात्रा	३१
५.मदिरा सेवन पछिको अनुभव	३३
६.उच्चतनावको अवस्था	३६